

УДК 316.361+316.346-0.53.9

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/vso.2020.14.05>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «УСПІШНЕ СТАРІННЯ» У СОЦІОГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ ТА СОЦІОЛОГІЇ

ДЖУГАН Р. І.

*Ужгородський національний університет,
вул. Університетська, 14, м. Ужгород, Україна, 88018,
ruslana_sopko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5999-7752>*

У статті з'ясовано, що у науковій літературі представлений насичений дискурс у якому надається характеристика явищу старості та старіння як особливого виміру буття людини. Низка дисциплін, виходячи із особливостей власного предмету та власних методологічних, теоретичних та методичних засобів досліджують явища старості та старіння. Аналізуючи погляди на процес старіння у соціології ми відслідковуємо прикладний аспект супроводу проблеми старості, який має як індивідуальний вимір (підвищення якості життя старіючих громадян) так і загальносуспільний вимір (подолання явища ейджизму та ексклюзії громадян похилого віку). Однією із найбільш впливових соціологічних теорій, що концептуалізують явище старості та оптимальні шляхи його соціального регулювання є теорія успішного старіння, яка акцентує на понятті і явищі потреб старіючого населення. Проблема потреб дослідники різних галузей наук відносять до центральних та найбільш складних питань наук про суспільство. Наукові підходи і погляди на проблему потреб, що виникали впродовж історичного суспільного розвитку, вносять вагомий вклад у вивчення і аналіз теми потреб і їх задоволення. Водночас, незважаючи на велику кількість публікацій, щодо окресленої проблематики до сьогодні немає єдиного визначення поняття «потреби», а також специфікації численних теорій до дослідження старіння і старості як особливого контексту у якому виникають та реалізуються потреби.

Ключові слова: старіння, успішне старіння, потреби старіючого населення, ейджизм.

Старість як фаза життя – не є бажаним чи очікуваним періодом, не супроводжується позитивним або навіть нейтральним сприйняттям. Впродовж останніх десятиліть в культурному і, зокрема, медіа дискурсі дедалі більше поширюються уявлення про молодість, здоровий спосіб життя, веселощі та успіх, а старість дуже мало пов'язана з цими атрибутами масової культури. Зменшення обсягу соціальних ролей, доступних для пенсіонерів, викликає побоювання молодшої частини суспільства щодо

старості та виходу на пенсію. Стереотипний образ осіб похилого віку багато в чому зумовлений соціальними очікуваннями як представників інших вікових груп так і очікуваннями самих осіб похилого віку. Ці очікування найчастіше стосуються способу життя, сімейних ролей, пов'язані із вимогами щодо поведінки та активності останніх та інших осіб щодо осіб похилого віку. Стереотип не враховує неоднорідність старості, те що старість у 65 років відрізняється від старості у 80 та 90 років. Поділ старості на третій і четвертий вік має велике значення для наукового дослідження цієї проблематики. Це розшарування має не лише демографічне значення, а, перш за все, соціальне та соціокультурне: третій вік трактується як період, що настає після піку професійного розвитку, пов'язаний із поступовим виходом особи із професійної діяльності та відмовою від соціальної активності, але також і з певною незалежністю, а четвертий вік, натомість, значно більшою мірою пов'язаний із явищем залежності та потребою у догляді. У науковій літературі період похилого віку характеризується багатством накопиченого в минулому досвіду, рядом нових властивостей, які не притаманні попереднім етапам розвитку, що описуються найчастіше за допомогою теорій старіння.

Саме тому цей період стає об'єктом дослідження багатьох наук соціогуманітарного блоку. У науковому, зокрема соціологічному науковому дискурсі та практиці діяльності державних і недержавних інституцій сьогодні популяризується теорія «успішного старіння», в межах якої визначено основні складові, що мають супроводжувати старіння: низька ймовірність хвороб чи інвалідності; високі можливості для навчання і фізичної діяльності; активна участь у житті суспільства. Під назвою «теорія успішного старіння» зібрана ціла низка концепцій, спрямованих на зміну масового сприйняття осіб похилого віку і старості як явища, на запобігання дискримінації та виключення старіючого населення із суспільства, на запобігання ейджизму та стигматизації цієї категорії населення.

Зміна соціологічної парадигми вивчення старіння та старості в ХХ та ХХІ столітті полягало в відході від кризового бачення похилого віку як соціальної проблеми та у поверненні до інтерпретації віку як характеристики соціальної структури і особистої біографії. Соціологи спробували розглядати міжпоколінні відмінності і те, як вони впливають на соціальні зміни та ін. У науковому, зокрема соціологічному науковому дискурсі та практиці діяльності державних і недержавних інституцій сьогодні популяризується теорія «успішного старіння», в межах якої визначено основні складові, що мають супроводжувати старіння: низька ймовірність хвороб чи інвалідності; високі можливості для навчання і фізичної діяльності; активна участь у житті суспільства. На процес реалізації кожної зі складових концепції впливає низка чинників різного характеру дії та спрямування, однак усіх їх можна умовно поділити на дві групи: чинники, що обумовлюються загальною ситуацією в країні (рівень соціально-економічного розвитку, політичний устрій, екологічний стан,

традиції, ментальність тощо); чинники, що залежать переважно від кожної конкретної особи (її індивідуальні характеристики, спосіб життя, минулий досвід, життєва позиція, бажання/небажання підтримувати соціальні зв'язки з особами молодших вікових груп та ін.). Всі складові успішного старіння щільно пов'язані між собою та обумовлюють одна одну. Так, після досягнення пенсійного віку особа матиме можливість навчатись і працювати лише за умови збереження фізичного і психічного здоров'я, а брати активну участь у суспільному житті, яке сьогодні швидко змінюється, – лише постійно навчаючись та здобуваючи нові знання, вміння і навички.

Окремим варіантом цього підходу стала концепція продуктивного старіння («productive aging») в рамках якої успішна старість асоціювалася з якомога більш тривалою оплачуваною зайнятістю [13]. Перша така концепція була розроблена Р. Хевігхерстом в одноіменній статті «Successful aging» 1961 року. Згідно з дослідником, людина старіє успішно, якщо вона задоволена своїм минулим і сьогоденням і якщо наступні прожиті роки сприймаються людиною, як такі, що додають змістовності до її життєвого шляху (у визначенні автора – «adding life to the years»).

Насправді, під назвою «теорія успішного старіння» зібрана ціла низка концепцій, які у різний спосіб і з різних перспектив представляють процес старіння у найбільш оптимальному для старіючої людини та суспільства модальності. Найцитованішою вважається дефініція успішного старіння, яка належить Д. Роуї та Р. Кану. Згідно з нею, успішне старіння включає в себе три основних компоненти: здатність зберігати ключові моделі поведінки для запобігання ризикам захворювань та інвалідності; високий рівень збереження розумових і фізичних функцій; активна залученість старіючої людини в соціальне життя [15]. Д. Роуї і Р. Кану в 1998 р очолили масштабний проект, в рамках якого досліджували більше тисячі людей похилого віку впродовж восьми років. Дослідники акцентували увагу на позитивних аспектах старіння і представили спростування наступних шести міфів про третій вік, вкорінених в суспільстві: 1) Бути старим – значить бути хворим; 2) Люди похилого віку не здатні навчатися; 3) Змінювати будь-що в житті людей похилого віку немає сенсу; 4) Старіння повністю детерміноване генетичною схильністю; 5) Погіршення всіх розумових функцій неминуче; 6) Особи похилого віку не приносять користі суспільству. Послідовно спростовуючи ці міфи, Д. Роуї і Р. Кан доводять, що похилий вік може бути продуктивним, сповненим сенсу і емоційної задоволеності, як і інші етапи життєвого шляху людини [15]. Загалом відзначимо, що популяризація теорії успішного старіння у різних її авторських варіантах окрім наукової мала і певну просвітницьку та реформістську мету, адже спричинилася до зміни парадигми суспільного сприйняття старіння і старості.

Комплексний аналіз основних складових успішного старіння був проведений американськими вченими С. А. Деппом і Д. В. Джестом, а також британським вченим А. Боулінгом. Аналіз релевантного дискурсу показав, що більшість вчених, які розробляють поняття успішного

старіння, відзначають в якості його необхідних елементів збереження фізичного здоров'я, когнітивних функцій, а також різні психологічні і соціальні чинники. До психологічних критеріїв відносять, в першу чергу, задоволеність життям, конструктивну копінг поведенку, адекватну самооцінку, а також відсутність депресивних станів. З соціальних критеріїв відзначають активну залученість в суспільне життя, бажання і здатність до соціальних контактів [7]. Д. Роу і Р. Кан уточнюють, що при аналізі досліджуваного явища важливо розмежовувати «звичайне старіння» і «успішне старіння». Перше характеризується зниженням фізичних, когнітивних, соціальних функцій з віком на рівні типовому в середньому для популяції. За умови успішного старіння функціональні втрати зведені до мінімуму (тобто погіршення зазначених функцій є незначними).

Американські соціологи Дж. А. Кайперс і В. Л. Бенгстон в 1973 р запропонували теорію соціальної реконструкції. На їхню думку, самоідентифікація літньої людини, оцінка нею своїх здібностей безпосередньо залежить від сприйняття старості у суспільстві. Згідно із теорією соціальної реконструкції, представники третього віку в зв'язку з втратою соціального статусу, дефіцитом нової інформації, відсутністю референтної групи відчують нестачу зворотного зв'язку з боку соціуму щодо їхньої ідентифікації, оптимальних поведінкових патернів і ролей в суспільстві. Відтак люди похилого віку стають особливо чутливими і залежними від соціальних уявлень та упереджень, які, як правило, формують негативний образ людини похилого віку. Для подолання цієї ситуації Дж. А. Кайперс і В. Л. Бенгстон пропонують підвищити рівень компетентності людей третього віку шляхом надання можливостей для успішного виконання ними соціальних ролей, а також можливості здобувати освіту [14]. Слід сказати, що такі інновації були спрямовані не лише на інституційні і правові зміни, а на зміни масової свідомості, в тому числі і свідомості самого населення похилого віку, у якому мали вкорінитися відносно позитивні сприйняття свого життєвого становища та перспектив (в тому числі професійно-кар'єрних).

У 1990-тих роках в соціологічних дослідженнях успішного старіння була висунута теорія персонального контролю (англ. – *personal control theories*). Теорія сформувалася, зокрема, завдяки дослідженню Дж. Хекхаузена і Р. Шульца, в якому вивчалася проблема втрати старіючими людьми контролю у фізичній, когнітивній та соціальній сферах внаслідок вікових змін. Дж. Хекхаузен і Р. Шульц розрізняють дві форми контролю: первинний і вторинний. Первинний контроль спрямований на поведінковий аспект, який забезпечує ефективне функціонування індивіда у зовнішньому середовищі. Вторинний – на когнітивну, мотиваційну, емоційну сфери. Якщо первинний контроль починає стрімко розвиватися в дитинстві, досягає розквіту в середньому віці і в старості різко знижується, то вторинний контроль у похилому віці досягає найвищого рівня. Таким чином, в процесі успішного старіння ключову роль відіграє вторинний

старіння відзначають в якості його необхідних елементів збереження фізичного здоров'я, когнітивних функцій, а також різні психологічні і соціальні чинники. До психологічних критеріїв відносять, в першу чергу, задоволеність життям, конструктивну копінг поведенку, адекватну самооцінку, а також відсутність депресивних станів. З соціальних критеріїв відзначають активну залученість в суспільне життя, бажання і здатність до соціальних контактів [7]. Д. Роу і Р. Кан уточнюють, що при аналізі досліджуваного явища важливо розмежовувати «звичайне старіння» і «успішне старіння».

Перше характеризується зниженням фізичних, когнітивних, соціальних функцій з віком на рівні типовому в середньому для популяції. За умови успішного старіння функціональні втрати зведені до мінімуму (тобто погіршення зазначених функцій є незначними). Американські соціологи Дж. А. Кайперс і В. Л. Бенгстон в 1973 р запропонували теорію соціальної реконструкції. На їхню думку, самоідентифікація літньої людини, оцінка нею своїх здібностей безпосередньо залежить від сприйняття старості у суспільстві.

Згідно із теорією соціальної реконструкції, представники третього віку в зв'язку з втратою соціального статусу, дефіцитом нової інформації, відсутністю референтної групи відчувають нестачу зворотного зв'язку з боку соціуму щодо їхньої ідентифікації, оптимальних поведінкових патернів і ролей в суспільстві. Відтак люди похилого віку стають особливо чутливими і залежними від соціальних уявлень та упереджень, які, як правило, формують негативний образ людини похилого віку. Для подолання цієї ситуації Дж. А. Кайперс і В. Л. Бенгстон пропонують підвищити рівень компетентності людей третього віку шляхом надання можливостей для успішного виконання ними соціальних ролей, а також можливості здобувати освіту [14]. Слід сказати, що такі інновації були спрямовані не лише на інституційні і правові зміни, а на зміни масової свідомості, в тому числі і свідомості самого населення похилого віку, у якому мали вкорінитися відносно позитивні сприйняття свого життєвого становища та перспектив (в тому числі професійнокар'єрних).

У 1990-тих роках в соціологічних дослідженнях успішного старіння була висунута теорія персонального контролю (англ. – personal control theories). Теорія сформувалася, зокрема, завдяки дослідженню Дж. Хекхаузена і Р. Шульца, в якому вивчалася проблема втрати старіючими людьми контролю у фізичній, когнітивній та соціальній сферах внаслідок вікових змін. Дж. Хекхаузен і Р. Шульц розрізняють дві форми контролю: первинний і вторинний. Первинний контроль спрямований на поведінковий аспект, який забезпечує ефективне функціонування індивіда у зовнішньому середовищі. Вторинний – на когнітивну, мотиваційну, емоційну сфери. Якщо первинний контроль починає стрімко розвиватися в дитинстві, досягає розквіту в середньому віці і в старості різко знижується, то вторинний контроль у похилому віці досягає найвищого рівня. Таким чином, в процесі успішного старіння ключову роль відіграє вторинний контроль, який компенсує втрату первинного [11]. Ще одним доповненням до низки концепцій успішного старіння

Зокрема йдеться про трансформацію своїх цілей, відповідно до віку, прийняття змін, пов'язаних із старінням, і життя з ними в гармонії. Дж. Брандштадтер і В. Грев вважають, що успішне старіння відбувається тоді, коли людина адекватно сприймає вікові зміни, адаптуючись до них [8]. До авторських концепцій успішного старіння також відноситься концепція соціоемоціональної селективності Л. Л. Карстенсен. У цій концепції ключове значення відіграє не вік людини, а особливості сприйняття часу. Дослідниця приділяє увагу важливості усвідомлення обмеженості часу, яка веде до нової розстановки пріоритетів в житті. Люди похилого віку, які усвідомлюють темпоральність життя, більшого значення надають спілкуванню з тими, хто їм близький, аніж отриманню нової інформації про події в навколишньому світі. Така ситуація неминуче веде до істотного скорочення соціальних контактів і, в той же час, більш емоційно повної взаємодії з близькими людьми. Це явище Л. Л. Карстенсен оцінює як позитивний і важливий на шляху до успішного старіння [9]. До теорії успішного старіння концептуально близькою є теорія соціально-психологічної безперервності Р. Ечлі (R. Atchley). На думку вченого, навіть із досягненням певного віку, який ототожнюється у суспільстві із старістю, люди прагнуть не змінювати власний спосіб життя та відносини з іншими. Люди похилого віку, відтак, повинні адаптуватися у двох напрямках: по-перше, до нових суспільних очікувань та ролі людини похилого віку та, по-друге, до власних біофізичних та психологічних змін, пов'язаних з віком у контексті прагнення зберегти своє життя незмінним. На думку Р. Ечлі, люди активно і безперервно відтворюють самість в часі [6]. Як зазначалося, поняття «успішне старіння» вживається у низці концепцій, які стосуються різних аспектів старіння. Так, М. Флуд дає вичерпне визначення успішного старіння як здатності адаптуватися до змін, що відбуваються, зберігаючи свою власну ідентичність та екзистенційне значення [10]. В. Маккарті та А. Боквег представляють інтегрований погляд на успішне старіння: із теорії діяльності дослідники запозичують орієнтацію на співпрацю та альтруїзм; із теорії вивільнення запозичують важливість усамітнення та саморефлексії; із теорії соціально-психологічної безперервності – значення особистісної цілісності; із теорій розвитку життєвого шляху – ставлення до старості як до якісно нового життєвого етапу, що веде до самореалізації особистості [12].

Одним із важливих аспектів успішного старіння, із перспективи соціології, є комунікативний. Для літніх людей основною комунікативною проблемою, особливо коли йдеться про взаємодії із представниками молодших поколінь, є недостатній досвід спілкування з молодим поколінням, відсутність навичок володіння інструментами сучасної комунікації. У літньому віці перешкодою в спілкуванні з молодими людьми є і фізичні характеристики: такі як погіршення пам'яті, погіршення слуху і зору, зміна швидкості обробки інформації і формулювання відповідей. Міжпоколінна комунікація спрямована на підвищення активності, соціальної включеності літніх людей, а для молоді відкриває можливість самоствердження і набуття

життєвого досвіду старшого покоління, вчить не боятися свого старіння.

Рис. 1. Зміст поняття «успішне старіння» [Джерело: авторська інтерпретація за [5]]

Теорія успішного старіння, якщо все-таки, умовно називати представлену сукупність концепцій теорією, викликала низку критичних відгуків. Так, зокрема, відповідно до теорії вивільнення треба визнати, що «успішне» старіння – це спокійне сприйняття соціального відчуження, яке схвалюється соціальними нормами. «Втрата минулих соціальних ролей разом з погіршенням стану здоров'я веде до порушення існуючого динамічного стереотипу особистості, до зміни її світогляду і поведінки. Явище вивільнення виражається у зміні мотивації, звуженні кола інтересів і зосередженні старіючих осіб на своєму внутрішньому світі, у спаді комунікабельності» [1].

Також критику викликала надмірна універсальність уявлення про те, що інтенсивність соціальних зв'язків є передумовою успішного старіння. Чи можна зробити висновок, що самотня людина заздалегідь приречена на неможливість успішної старості? Зрештою, Світова організація охорони здоров'я визначає успішне старіння як «процес підтримки функціональності, яка дає змогу досягти цілей, котрі людина вважає важливими» [16]. Ця, здавалося б, незначна корекція вказує на різноманітність потреб і ключовий характер саме поняття і явища потреб старіючого населення як вихідної точки соціологічного дослідження успішного старіння.

На думку М. Буравого лейтмотивом сучасного соціального розвитку є необхідність створення універсального дискурсу прав людини і в цьому

процесі слід звільнитися від тиску з боку держави, політичних та економічних структур нерівності. Відтак зростає роль так званих «перекладачів» – публічних соціологів, соціальних рухів, громадських організацій – у формуванні колективної дії упосліджених соціальних груп, які відстоюють свої права [2]. В моделі, запропонованій в емпіричній частині роботи, ми верифікуємо припущення М. Буравого щодо відмінності ролей формального інституту блем; зниження конкурентоспроможності країни загалом та рівня національної безпеки зокрема держави та неформальних соціальних рухів і громадських організацій у процесі впровадження заходів, що оптимізують процеси старіння, наближають їх до моделі успішного старіння. Підсумовуючи розгляд концепцій успішного старіння зазначимо, що останні спрямовані на зміну масового сприйняття осіб похилого віку і старості та старіння як явища, на запобігання дискримінації та виключення старіючого населення із суспільства, на запобігання ейджизму та стигматизації цієї категорії населення. Теорія успішного старіння виявилася протидією дискримінаційному сприйняттю старості. Однією із найбільш впливових соціологічних теорій, що концептуалізують явище старості та оптимальні шляхи його соціального регулювання є теорія успішного старіння, яка акцентує на понятті і явищі потреб старіючого населення. Проблему потреб дослідники різних галузей наук відносять до центральних та найбільш складних питань наук про суспільство. Наукові підходи і погляди на проблему потреб, що виникали впродовж історичного суспільного розвитку, вносять вагомий вклад у вивчення і аналіз теми потреб і їх задоволення. Водночас, незважаючи на велику кількість публікацій, щодо окресленої проблематики до сьогодні немає єдиного визначення поняття «потреби», а також специфікації численних теорій до дослідження старіння і старості як особливого контексту у якому виникають та реалізуються потреби.

Очевидно, що успішне старіння і можливості людей похилого віку реалізовувати власні потреби корелюють також із такими явищами, як бідність, соціальна ізоляція, самотність, незайнятість, дискримінація і стигматизація за віковою ознакою, відсутність організованого дозвілля, непристосованість фізичного середовища до їх особливих потреб, геронтологічне насильство тощо. Поняття «геронтологічне насильство» включає два аспекти: 1) насильство по відношенню до літніх людей і 2) насильство з боку літніх людей. Ситуацію, що склалась нині в Україні, навряд чи можна назвати сприятливою для впровадження в життя основних положень концепції «успішного старіння». Звичайно, окремі її елементи частково реалізуються: так, особи старшого віку, як і решта населення, мають можливість брати активну участь у політичному житті суспільства, відстоювати свою громадянську позицію. Соціальний захист закріплений у низці законів: «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; «Про соціальний захист дітей війни»; «Про жертви нацистських переслідувань»; «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»; «Про реабілітацію інвалідів в Україні». Відповідно

до Закону України «Про соціальні послуги» особам похилого віку держава гарантує право на отримання соціальних послуг [3; 4]. Україна, як частина глобального світу, також перебуває серед когорти країн, населення яких стрімко старіє. Водночас, внаслідок недостатнього рівня економічного розвитку та нереформованості суспільних відносин, виклики і загрози для України можуть мати вагоміші негативні наслідки: більше економічне навантаження на працездатне населення; уповільнення процесу оновлення інтелектуальних еліт і знань та, відповідно, науково-технічного прогресу; загострення соціальних протиріч.

Використана література:

1. Александрова М. Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии. Л.: Из-во Ленинградского университета. 1974. 135 с.
2. Буравой М. За публичную социологию. Общественная роль социологии. М.: Вариант, 2008.
3. Сопко Р. І. Становище людей похилого віку в Україні. Соціологія і сучасні соціальні трансформації. Матеріали V Міжнар. конф. студ. та мол. наук.(м. Київ, 30 листопада, 2012 року). 2013. С.117-118.
4. Сопко Р. І. Якими можуть бути наслідки існуючої демографічної тенденції старіння населення? «Карпатія. Цивілізаційний поступ». Просвітницький, науковопопулярний журнал. Випуск 1.Ужгород, 2013 . С. 55-59.
5. Andrews G.J., Phillips D.R. Ageing and Place. Perspectives, Policy, Practice, London, New York: Routledge, 2005.
6. Atchley, R. C. A Continuity Theory of Normal Aging. The Gerontologist. 1989. Vol. 29. P. 183–190.
7. Blumer H. Symbolic Interactionism: Perspective and Method. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 1969. p. vii.
8. Bowling A. Aspirations for older age in the 21st century: What is successful aging. Int J Aging Hum Dev. 2007. Vol. 64. P. 263–297. 54 P.
9. Butler R. Ageism: Another from of bigotry. Gerontologist. 1969. № 9 – P. 243– 246.
10. Depp C.A., Jeste D.V. Definitions and predictors of successful aging: A comprehensive review of larger quantitative studies. Am J Geriatr Psychiatry. 2006. Vol. 14. P. 6 –20.
11. Havighurst R. J., Albrecht R. Older People. New York : Longmans, Green and Co., 1953. 215 p.
12. Krzywicki L. Primitive society and its vital statistics. L., 1934.
13. Phillipson C, Bernard M., Strong P. Dependency and Interdependency in Old Age:theoretical perspectives and policy alternatives. London: Croom Helm in association with the British Society of Gerontology, 1986.
14. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project <https://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en>
15. Rose A. M. The subculture of the ageing: A topic for sociological research.

The Gerontologist. 1962. № 2 (2). P. 123-127.

16. Walker R, Leisering L. The Dynamics of Modern Society. London: Policy Press, 1999.

References:

1. Александрова М. Д. Проблемы социальной и психологической геронтологии. Л.: Из-во Ленинградского университета. 1974. 135 с.

2. Буравой М. За публичную социологию. Общественная роль социологии. М.: Вариант, 2008.

3. Сопко Р. І. Становище людей похилого віку в Україні. Соціологія і сучасні соціальні трансформації. Матеріали V Міжнар. конф. студ. та мол. наук.(м. Київ, 30 листопада, 2012 року). 2013. С.117-118.

4. Сопко Р. І. Якими можуть бути наслідки існуючої демографічної тенденції старіння населення? «Карпатія. Цивілізаційний поступ». Просвітницький, науковопопулярний журнал. Випуск 1.Ужгород, 2013 . С. 55-59.

5. Andrews G.J., Phillips D.R. Ageing and Place. Perspectives, Policy, Practice, London, New York: Routledge, 2005.

6. Atchley, R. C. A Continuity Theory of Normal Aging. The Gerontologist. 1989. Vol. 29. P. 183–190.

7. Blumer H. Symbolic Interactionism: Perspective and Method. New Jersey: Prentice-Hall, Inc. 1969. p. vii.

8. Bowling A. Aspirations for older age in the 21st century: What is successful aging. Int J Aging Hum Dev. 2007. Vol. 64. P. 263–297. 54 P.

9. Butler R. Ageism: Another from of bigotry. Gerontologist. 1969. № 9 – P. 243– 246.

10. Depp C.A., Jeste D.V. Definitions and predictors of successful aging: A comprehensive review of larger quantitative studies. Am J Geriatr Psychiatry. 2006. Vol. 14. P. 6 –20.

11. Havighurst R. J., Albrecht R. Older People. New York : Longmans, Green and Co., 1953. 215 p.

12. Krzywicki L. Primitive society and its vital statistics. L., 1934.

13. Phillipson C, Bernard M., Strong P. Dependency and Interdependency in Old Age:theoretical perspectives and policy alternatives. London: Croom Helm in association with the British Society of Gerontology, 1986.

14. Proposed working definition of an older person in Africa for the MDS Project <https://www.who.int/healthinfo/survey/ageingdefnolder/en>

15. Rose A. M. The subculture of the ageing: A topic for sociological research. The Gerontologist. 1962. № 2 (2). P. 123-127.

16. Walker R, Leisering L. The Dynamics of Modern Society. London: Policy Press, 1999.

**THE CONCEPT OF “SUCCESSFUL AGING”
IN THE SOCIO-HUMANITARIAN SCIENCES AND SOCIOLOGY**

Dzuhan R. I.

*Uzhhorod national university,
Universytetska str., 14, Uzhorod, Ukraine, 88018,
ruslana_sopko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5999-7752>*

The article finds that the scientific literature presents a rich discourse that describes the phenomenon of old age and aging as a special dimension of human existence. A number of disciplines, based on the peculiarities of their own subject and their own methodological, theoretical and methodological tools study the phenomena of old age and aging. Analyzing views on the aging process in sociology, we trace the applied aspect of the problem of old age, which has both an individual dimension (improving the quality of life of aging citizens) and a public dimension (overcoming the phenomenon of ageism and exclusion of the elderly). One of the most influential sociological theories that conceptualize the phenomenon of old age and the optimal ways of its social regulation is the theory of successful aging, which emphasizes the concept and phenomenon of the needs of an aging population. The problem of needs researchers of various branches of science refer to the central and most complex issues of social sciences. Scientific approaches and views on the problem of needs that have arisen during the historical social development, make a significant contribution to the study and analysis of the topic of needs and their satisfaction. At the same time, despite the large number of publications, there is still no single definition of the concept of «needs», as well as the specification of numerous theories for the study of aging and old age as a special context in which needs arise and are realized.

Key words: aging, successful aging, needs of the aging population, ageism.

*Стаття надійшла до редколегії 07.10.2020
Прийнята до друку 16.10.2020*